

Seizoensarbeiders of migranten?

Samenvatting

In Nederland zijn waarschijnlijk zo'n 150.000 Oost-Europese arbeiders. 80% van deze groep bestaat uit Polen. In Hollands Midden en Haaglanden is het aantal van deze groep de afgelopen vijf jaar ruim drie keer zo groot geworden. In de Duin- en Bollenstreek en het Westland was de toename nog groter.

Vaak worden de Polen vergeleken met de Turkse en Marokkaanse gastarbeiders van weleer. Deze vergelijkingen gaan echter lang niet altijd op. Wel lijkt het erop dat ook Polen zich steeds vaker voor langere tijd en samen met hun gezinnen in Nederland vestigen.

De 'Poolse gastarbeiders' halen geregeld op negatieve wijze het nieuws, waarbij zij veelal als overlastgevers weggezet worden. Ook worden zij als 'nieuwe probleemgroep' gekenschetst. Als het zo is dat deze beeldvorming tot (meer) discriminatie van Polen leidt, is dat vooralsnog niet terug te zien in aantallen discriminatieklachten.

Duidelijk is in ieder geval dat deze groep de komende tijd de aandacht van beleid zal vragen.

Inleiding

Op 1 mei 2007 zijn de grenzen open gegaan voor Polen die in Nederland arbeid willen verrichten. In de zomer van 2008 werd het aantal Oost-Europese arbeidsmigranten wonend en werkend in Nederland geschat op zo'n 150.000, waarvan 80% Polen. De media berichten geregeld over de 'Poolse gastarbeiders' en meestal niet op positieve wijze: 'Oost-Europese 'gastarbeiders' blijven in Nederland'¹, 'Poolse arbeiders zijn de 'witte Marokkanen'², 'Zijn de Poolse migranten een vloek of een zegen?'³, 'Polen vooral goed voor 'vies' werk'⁴, 'Polen in Nederland raken aan lager wal'⁵, 'Buurt bang voor overlast Polen'⁶.

Vanuit het maatschappelijk veld bereiken daarnaast steeds meer signalen het Bureau Discriminatiezaken dat er een verschuiving aan de gang is in groepen die negatief in de aandacht komen en daarmee vaak te maken hebben met vooroordelen en negatieve bejegening. De Polen worden steeds meer genoemd als 'probleemgroep'. Echter, uit cijfers van het CBS blijken de aantallen Poolse migranten die zich in Nederland vestigen, in ieder geval in 2007 en 2008, niet opvallend hoog te zijn. Toch dringt de vraag zich op of de Polen een nieuwe blijvende migrantengroep in Nederland vormen en zo ja, of er dan een les te leren uit het verleden valt te leren?

¹ http://www.wereldomroep.nl/actua/nl/samenleving/polen_nederland_20070921

² http://www.telegraaf.nl/binnenland/1515929/_Polen_zijn_de_witte_Marokkanen_.html?cid=rss

³ <http://weblogs2.nrc.nl/discussie/2007/12/11/zijn-de-poolse-migranten-een-vloek-of-een-zegen/>

⁴ http://www.ad.nl/economie/2987469/Polen_vooral_goed_voor_vies_werk.html

⁵ http://www.ad.nl/binnenland/3076430/Polen_in_Nederland_raken_aan_lager_wal.html

⁶ http://www.ad.nl/denhaag/westland/3064534/Buurt_bang_voor_overlast_Polen.html

Polen in Hollands Midden en Haaglanden

Het aantal Polen dat zich in Nederland heeft gevestigd heeft in de afgelopen jaren bijna verdubbeld. Wanneer gekeken wordt naar het aantal Polen in Hollands Midden en Haaglanden, is te zien dat het aantal van deze groep de afgelopen vijf jaar ruim drie keer zo groot geworden is.

Tabel 1: Polen in Hollands Midden en Haaglanden 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Hollands Midden	821	1101	1627	2309	2858
Haaglanden	1495	2173	2926	3651	4635
Totaal	2316	3274	4553	5960	7493

In twee specifieke gebieden in beide regio's, de Duin- en Bollenstreek en het Westland, waar veel (seizoens-)arbeid wordt verricht door Polen, is het aantal Polen tussen 2004 en 2008 respectievelijk met een factor van ruim vijf en bijna vier toegenomen. Hierbij moet wel de kanttekening gemaakt worden dat Polen, evenals andere werknemers binnen de EU, die minder dan drie maanden arbeid verrichten en niet woonachtig zijn in Nederland niet wettelijk verplicht zijn zich in te schrijven bij de gemeentelijke basisadministratie. Deze groep is sinds 2000 sterk toegenomen en bestond in 2004 uit ongeveer 70.000 werknemers.⁷

Tabel 2: Polen in de Duin- en Bollenstreek en het Westland 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008	procentuele toename over vijf jaar
Duin- en Bollenstreek	248	362	686	1093	1286	519%
Westland	151	230	338	434	590	391%

In 2006 waren de Polen naast terugkerende Nederlanders de grootste groep immigranten: 2.000 in 2005 en 8.000 in 2006 (de hiervoor genoemde tijdelijke arbeidsmigranten daargelaten). Hoewel er tussen 2005 en 2008 jaarlijks een behoorlijke toename was van het aantal Polen dat zich hier heeft gevestigd, met een hoogtepunt in 2006, stagneert sinds 2007 de groei. Dit is vooral duidelijk waar te nemen in de Duin- en Bollenstreek en het Westland. Vooral gemeente Westland voorziet dan ook al een terugloop van (Pools) arbeidspotentieel. Polen lijken de laatste jaren langzaam weer steeds vaker werk te kunnen vinden in eigen land. Dit tekort zou kunnen worden opgevangen door bijvoorbeeld werknemers uit Roemenië of Bulgarije. Het is wel de vraag wat voor invloed de huidige recessie heeft op het aantal Poolse arbeidsmigranten.

Afgelopen november heeft een Kamermeerderheid echter besloten voor Roemenen en Bulgaren beperkingen te laten bestaan. De grenzen zullen voor hen de komende drie jaar gesloten blijven, mede door de 'verslechterde economische tijden'. Voorzitter A.J. Maat van LTO, de belangenorganisatie van de land- en tuinbouw, is over de houding van de regeringsfracties in de Tweede Kamer zeer teleurgesteld. "In mijn sector komen we komende zomer weer 4000 à 5000 seizoenwerkers tekort. Als die plekken niet worden ingevuld, betekent dat het verlies van drie andere arbeidsplaatsen per vacature in het seizoenswerk."⁸

⁷ A. Corpeleijn, 'Onderzoeksnotitie: werknemers uit de nieuwe EU-lidstaten' in: *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* 2007-03, nummer 2.

⁸ http://www.ad.nl/economie/2806589/Grens_voor_Bulgaren_en_Roemenen_dicht.html

In tegenstelling tot de belanghebbenden in de land- en tuinbouw spraken in de zomer van 2008 de zogenaamde 'Polen-gemeenten' op de tweede 'Polentop' in Den Haag juist hun angsten uit over het openstellen van de grenzen voor andere Oost-Europeanen, zoals de Roemenen en de Bulgaren. Met de komst van migranten uit Midden- en Oost-Europa krijgt Nederland misschien de kans het falend immigratiebeleid van het verleden over te doen, maar volgens de dertig 'Polengemeenten' gaat er op dit moment met de Poolse migranten meer fout dan goed. Er wordt dan ook nogal eens gesteld dat er beleidsmatig door de overheid met deze nieuwe groep arbeidsmigranten dezelfde fouten gemaakt worden als met de Turkse en Marokkaanse migranten in de jaren '60 en '70. Maar gaat deze vergelijking wel op?

Oude en nieuwe migrantengroepen

Ogenschijnlijk lijkt de nieuwe Poolse migrantengroep een soortgelijk proces te doorlopen als de Turken en Marokkanen in de jaren '60 en '70. Een tekort aan ongeschoold en laaggeschoold personeel maakte het toen evenals nu nodig voor bedrijven om buitenlandse werknemers te werven. Deze werknemers werden veelal aangetrokken met de intentie van een tijdelijk verblijf, maar zijn veelal gebleven en hebben zich later herenigd met hun gezin. De vergelijking tussen deze 'oude' arbeidsmigranten en de Polen is de afgelopen jaren dan ook vaak gemaakt. Echter voor Turken en Marokkanen betekende werken in Nederland ook toegang tot een verzorgingsstaat, iets dat zij in hun thuisland niet hadden. Oost-Europese landen als Polen, Bulgarije en Roemenië behoren tot de EU en bieden daarmee al toegang tot een verzorgingsstaat. Zij zullen dan ook sneller geneigd zijn om 'terug te gaan' en zijn daarmee eerder vergelijkbaar met migrantengroepen als de Italianen en de Grieken, die veelal weer terug zijn gegaan. Medio 2008 dreigde er zelfs een tekort aan arbeidskrachten in Polen zelf, waardoor daar de lonen omhoog gingen en teruggaan naar Polen weer aantrekkelijker werd: "anders dan de Turken en de Marokkanen in de jaren '60 en '70 zijn de Polen hier echt alleen voor tijdelijk werk. Ze kunnen gemakkelijker terug naar eigen land dan de migranten toen konden. De Poolse economie trekt aan. Ze hoeven zich niet zo veel aan te trekken van de Nederlandse samenleving", aldus hoogleraar sociale geschiedenis Leo Lucassen⁹. Hoe zich dit verder gaat ontwikkelen, in perspectief van de huidige recessie, is vooralsnog onduidelijk.

Ook Tessel de Lange¹⁰ maakt een vergelijking met de Italiaanse arbeidsmigranten in de jaren '50. Waar Turken en Marokkanen niet de mogelijkheid hadden om te pendelen, hebben Polen nu zoals Italianen vroeger veel meer de mogelijkheid om heen en weer te reizen. De reistijden zijn immers veel korter. Dit maakt het ook aantrekkelijker om terug te gaan naar het land van herkomst.

Gezinshereniging

De vergelijking tussen de Turkse en Marokkaanse migrantengroepen en de Poolse, lijkt wel op te gaan bij het verschijnsel dat er aanvankelijk vanuit gegaan wordt

⁹ <http://www.depers.nl/binnenland/186140/Turken-zien-in-Polen-zichzelf.html>

¹⁰ Auteur van *Staat, markt en migrant. De regulering van arbeidsmigratie naar Nederland 1945 - 2006*. Uitspraak gedaan tijdens Standpunt Den Haag over Oost-Europese Arbeidsmigranten op dinsdag 7 april 2009.

dat men weer terug zal gaan naar het land van herkomst, maar dat dit na verloop van tijd toch anders uitpakt. Ook Polen vestigen zich steeds vaker definitief in Nederland en uit cijfers van het CBS blijkt dat steeds meer Polen die in Nederland werken, hun gezin laten overkomen. In de eerste helft van 2008 vestigden zich 7000 Polen in Nederland, waaronder veel vrouwen en kinderen. Gezinshereniging brengt weer andere problemen met zich mee dan pure arbeidsmigratie, aldus de aan het CBS verbonden hoogleraar demografie J. Latten: "iemand van het stel vindt hier werk. Het duurt misschien langer dan men in eerste instantie gedacht. Hij blijft want hij verdient goed. Dan is het niet zo prettig als die partner lang weg is. Bij een beleid van vrije vestiging, een partner zonder werk in Polen, een woning in Nederland, dan is snel bedacht: waarom kom je niet ook? En in september beginnen de scholen, dan kunnen de kinderen ook nog naar school. Je ziet heel geleidelijk dit fenomeen in Nederland. Op sommige plaatsen wordt een lagere school opeens geconfronteerd met een aantal Poolse kinderen die geen woord Nederlands spreken."¹¹ Wanneer gekeken wordt naar bijvoorbeeld taalachterstanden in het basisonderwijs, zijn er wel degelijk aanknopingspunten met oude migrantengroepen en kan er gebruik gemaakt worden van ervaringen uit het verleden. Immers, Poolse migranten die zich voor langere tijd of definitief willen vestigen in Nederland hebben dezelfde soort hulpvragen als de 'oude migrantengroepen' van Turkse en Marokkaanse afkomst.

Structurele aanpak

De 'trend' van gezinshereniging dwingt de politiek dan ook om structurele voorzieningen te treffen voor deze 'nieuwe nieuwkomers'. Zo is in Amsterdam een Nederlands-Pools Huis opgezet dat Polen helpt inburgeren. Psychiater Smoktunowicz (oprichter en voorzitter van het Nederlands-Pools huis) geeft aan dat er nog behoorlijke cultureel-maatschappelijke verschillen zijn: "de ideeën van Polen over drugs, homoseksualiteit en euthanasie zijn schrikwekkend".¹²

Volgens de voorzitter van de Stedenband Den Haag-Warschau telt de Haagse Poolse gemeenschap momenteel ongeveer 20.000 mensen. Het gaat hier zowel om Polen die tijdelijk in Den Haag zijn als om Polen die zich hier voor onbepaalde tijd gevestigd hebben. Van de *tijdelijke* migranten is een belangrijk deel werkzaam in de tuinbouw en in de bouw. Een groot deel van de in Den Haag *gevestigde* Polen is eveneens werkzaam in de bouw, maar ook in de schoonmaak en de zorg. Een kleiner deel bestaat uit expats die werken bij internationale organisaties in Den Haag.

Het ondersteunen van en zorgen voor deze Poolse gemeenschap wordt voor een belangrijk deel uitgevoerd door de Stedenband Den Haag-Warschau. De Stedenband Den Haag-Warschau informeert Polen over de Nederlandse samenleving en wil daarmee bevorderen dat zij mondiger worden. Stedenband Den Haag-Warschau heeft ook een fonds speciaal voor Polen in Nederland opgezet, omdat zij meestal geen recht hebben op een uitkering wanneer zij werkloos raken, aldus voorzitter Stroes.

Polen hebben evenals andere inwoners van de EU het recht op een uitkering, wanneer zij voor hun werkloosheid minstens 26 van de 36 weken hebben gewerkt. Het laatst ontvangen salaris en arbeidsverleden hebben vervolgens invloed op de

¹¹ <http://www.wereldomroep.nl/actua/nl/samenleving/080812-polen-nederland>

¹² <http://www.depers.nl/binnenland/224475/we-zijn-de-witte-marokkanen.html>

hoogte en duur van de WW-uitkering. Hoogleraar Internationaal Sociale Zekerheidsrecht Frans Pennings geeft eind 2008 in een column in *Trouw* aan dat Polen en andere Europese arbeidsmigranten desondanks niet of nauwelijks een beroep op de WW doen.¹³ Polen gaan op zoek naar ander werk zodra ze werkloos worden, desnoods in een andere lidstaat van de EU. Tussen november 2008 en eind maart dit jaar is aan 824 werkloze Polen een WW-uitkering toegekend. Dat blijkt uit cijfers van Minister Piet Hein Donner van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in reactie op vragen van Tweede Kamerlid Paul Ulenbelt van de SP. Dit zou in verband liggen met de recessie.¹⁴

Eind 2007 heeft de Haagse raadsfractie van de PvdA een actieplan voor Polen in Den Haag opgesteld. Een van de maatregelen die door de gemeente genomen moet worden volgens het actieplan is een laagdrempelig informatiepunt voor Poolse en andere arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa. Verder dienen Polen die 'blijven', in te burgeren en meer betrokken worden bij burgerschaps- en cultuurbeleid. Verder zijn er plannen om verschillende uitzendbureaus een convenant te laten ondertekenen ter bevordering van de positie van Polen op de arbeidsmarkt en verbetering van de huisvesting. Ook moeten signalen van overlast van Poolse migranten in de woonomgeving in kaart gebracht worden, zodat deze overlast effectief aangepakt kan worden.

In januari 2008 liet het Haagse College weten een groot deel van de voorstellen van de PvdA-fractie over te gaan nemen. Goede informatievoorziening aan Polen en andere Oost- en Midden-Europeanen, huisvesting en het bevorderen van het zakendoen met gecertificeerde uitzendbureaus zijn daarin de belangrijkste punten.

In Gemeente Westland, waar het aantal Polen de laatste jaren flink is toegenomen, is veel aandacht geweest voor het terugdringen van illegale arbeid door voornamelijk Polen. In 2007 is een 'harde aanpak' gestart, middels een samenwerkingsverband tussen Belastingdienst, Vreemdelingenpolitie, UWV en gemeente (het 'Westland Interventieteam').¹⁵ Zaken waar men tegen aanloopt zijn werknemers die illegaal in Nederland verblijven, werknemers die onderbetaald worden, fraude en fictieve dienstverbanden.

Ondanks de veroordelen over Polen en criminaliteit wijst onderzoek van politie, justitie en gemeenten naar het effect van de aanwezigheid van grote aantallen Poolse werknemers op de openbare orde in de regio Limburg, uit dat Poolse werknemers niet criminelere zijn dan Nederlandse werknemers. Hierbij is gekeken naar incidenten in het verkeer, vermogensdelicten, geweldzaken, drugs en overlast. Het negatieve beeld dat bestaat van Poolse arbeidsmigranten heeft volgens dit onderzoek te maken met verkeerde beeldvorming door gebrekkige wederzijdse integratie, de taalbarrière en onbekendheid over elkaars cultuur.¹⁶ Huisvesting van Poolse arbeidsmigranten verdient wel speciale aandacht van gemeenten.

¹³

http://www.trouw.nl/opinie/podium/article1896224.ece/Strengere_regels_uitkering_onnodig_en_ongewenst_.html

¹⁴ <http://www.penoactueel.nl/arbeidsrecht/ruim-800-polen-in-ww-sinds-crisis-3971.html>

¹⁵ http://www.trouw.nl/novum/article1731911.ece/Minder_illegale_arbeid_in_Westland.html

¹⁶ http://www.nrc.nl/binnenland/article1946019.ece/Polen_in_Limburg_niet_criminelere_dan_anderen

Discriminatieklachten

Het aantal klachten van Poolse migranten dat Bureau Discriminatiezaken de afgelopen vijf jaar heeft geregistreerd bedraagt in totaal vijftien: twee uit Hollands Midden en dertien uit Haaglanden. Het aantal klachten per jaar is omhoog gegaan, maar gezien de lage absolute aantallen is het de vraag hoeveel dit zegt. De enorme toename van het aantal Polen in Hollands Midden en Haaglanden blijkt in ieder geval niet tot fors hogere aantallen discriminatieklachten te leiden. Wanneer gekeken wordt naar het aandeel van Polen in de bevolking (tijdelijke arbeidsmigranten daargelaten) en het totale aantal klachten in beide regio's, is het totaal aantal van vijftien klachten vijf jaar toch redelijk representatief te noemen.

Tabel 3: discriminatieklachten van Polen naar discriminatiegrond 2004-2008

	2004	2005	2006	2007	2008	Totaal
Ras	1	2	0	4	6	13
Geslacht	1	0	0	0	0	1
Nationaliteit	0	0	0	0	1	1
Totaal	2	2	0	4	7	15

Zoals te verwachten is de meest voorkomende grond 'ras' (87%). Van de klachten heeft 60% van de klachten betrekking op omstreden behandeling en een derde op vijandige bejegening. Slechts één klacht betreft geweld. Van de verschillende maatschappelijke terreinen die het Bureau Discriminatiezaken onderscheidt, komen de arbeidsmarkt (34%) en huisvesting (27%) het meest voor.

Wordt gekeken naar de geografische spreiding van incidenten dan valt op dat 71% betrekking heeft op de regio Haaglanden en slechts 14% op Hollands Midden, ondanks dat juist in de Duin- en Bollenstreek de laatste vijf jaar het aantal Polen sterk is toegenomen.

Tabel 4: discriminatieklachten van Polen naar plaats voorval 2004-2008

Den Haag	36%
Westland	21%
Overig Haaglanden	14%
Leiden	7%
Duin- en Bollenstreek	7%
N.v.t./onbekend	14%
Totaal	100%

Bij de Stedenband Den Haag-Warschau wordt door veel Polen geklaagd over discriminatie. Vaak kennen zij de wegen echter niet die zij kunnen bewandelen om een klacht in te dienen, aldus voorzitter Stroes.¹⁷ Er bestaat veel armoede onder de Poolse gemeenschap, wat er ook toe bijdraagt dat het voor mensen geen prioriteit is om te klagen over discriminatie. In december 2008 kwam uit een onderzoek naar Polen in Rotterdam bijvoorbeeld naar voren dat maar liefst vier op de tien Polen minder dan het minimumloon verdienen.¹⁸

¹⁷ Uitspraak gedaan tijdens Standpunt Den Haag over Oost-Europese Arbeidsmigranten op dinsdag 7 april 2009.

¹⁸ <http://www.depers.nl/binnenland/266451/Veel-Polen-minder-dan-minimumloon.html>

Polen hebben daarnaast vaak allerlei problemen met uitbuiting door malafide uitzendbureaus waar zij veelal van afhankelijk zijn wat betreft werk, huisvesting en visum. Veel (Poolse) migranten die naar Nederland komen om te werken krijgen een 'pakket' aangeleverd van werk en huisvesting. Dit houdt in dat de vaak louche uitzendbureaus werk aanbieden en vervolgens salaris inhouden voor huisvesting. Deze huisvesting is meestal van erg slechte kwaliteit om het zo goedkoop mogelijk te houden.

Conclusie

Tegen de verwachtingen in lijkt de groei van de aantallen Poolse migranten die zich in Nederland vestigen, sinds het openstellen van de grenzen, niet opvallend hoog uit te vallen. Toch bereiken vanuit de media en het maatschappelijk veld steeds meer signalen het Bureau Discriminatiezaken dat er veel vooroordelen over Polen bestaan en dat zij regelmatig te maken hebben met negatieve bejegening. Ook worden Polen steeds vaker genoemd als 'probleemgroep'. Als dit leidt tot meer discriminatie, is dit echter niet terug te zien in de klachten die het Bureau Discriminatiezaken bereiken.

De vergelijking tussen de Turkse en Marokkaanse migrantengroepen en de Poolse groep gaat niet op wanneer gekeken wordt naar mobiliteit en mogelijkheden in eigen land. Wel bestaan er overeenkomsten wat betreft de hulpvragen die er bestaan onder de (eerste generatie) migranten die vooral gaan ontstaan nu Polen zich steeds meer definitief gaan vestigen. Dit is een realiteit, in welke mate ook, die niet langer te ontkennen valt. Met name de gezinshereniging dwingt de politiek dan ook om structurele voorzieningen te gaan treffen voor deze 'nieuwe nieuwkomers'. Arbeid en huisvesting vormen daarbij twee belangrijke speerpunten. Maar ook verbetering van de beeldvorming over Poolse arbeidsmigranten aan de ene kant en het emanciperen van deze nieuwe groep in de Nederlandse maatschappij anderzijds zijn noodzakelijk, ook gelet op het belang van deze groep als arbeidskrachten.

Ook het Bureau Discriminatiezaken zal zich inzetten om meer bekendheid te krijgen in de Poolse gemeenschap in Hollands Midden en Haaglanden. De meldingen die bij het Bureau binnenkomen, lijken niet in verhouding te staan tot de signalen uit het maatschappelijk veld. Stedenband Den Haag-Warschau, maar ook (gemeentelijke) infopunten voor Polen lijken hierbij voor de hand liggende samenwerkingspartners.

Bureau Discriminatiezaken

Hollands Midden en Haaglanden

FACTSHEET 2009/3

Het Bureau Discriminatiezaken publiceert geregeld factsheets over actuele onderwerpen die met gelijke behandeling te maken hebben. In deze factsheets worden achtergronden en feiten op een rijtje gezet. De factsheets zijn bedoeld om onjuiste beeldvorming en vooroordelen tegen te gaan en waar mogelijk ook specifieke knelpunten op het gebied van gelijke behandeling in kaart te brengen.